

*Чем более точна наука, тем больше можно
из нее извлечь точных предсказаний.*

А. Франс

Економіка підприємства та управління виробництвом

УДК 336.76.0.75.8

Пилипенко А. А.

КОНЦЕПЦІЯ СТРАТЕГІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Conceptual bases of enterprise strategic integration processes activations is designed. The premises of management strategic interaction mechanism making are determined. Main accent of enterprise cooperation displaced on hybrid forms.

Наукова й прикладна проблематика процесів інтеграції господарюючих суб'єктів та вивчення їх ефективності постійно знаходяться в полі зору провідних науковців [1; 2]. Розробка ж механізмів управління означеними процесами значною мірою ускладнюється множинністю підходів до трактування феномену інтеграції. Це пояснюється різноманітністю теоретичних моделей підприємства, а отже, й інтегрованих структур бізнесу (ІСБ). При цьому слід підтримати твердження [3, с. 89] про відсутність єдиної концепції підприємства, придатної рівною мірою як для розуміння факторів і детермінантів його діяльності, так і для вироблення рекомендацій щодо поліпшення поточного стану. Більше того, в роботі [4] стверджується, що будь-яка з наявних концепцій сама по собі не може дати задовільного пояснення феномену виникнення інтегрованих структур. Подане ж у роботах [5; 6] твердження про появу принципово нових форм метакорпорацій, заснованих на розвитку внутрішнього підприємництва, віртуалізації й децентралізації, ще більше ускладнює означену проблему та актуалізує потребу проведення відповідних досліджень.

Мета статті полягає у розвитку теоретичного підґрунтя активізації інтеграційних процесів та розробці концептуальних засад організації управління новітніми квазіінтегрованими гібридними структурами. В основу досягнення мети пропонується покласти гіпотезу необхідності побудови єдиного інституційно-мережного простору взаємодії акторів, реалізація якої дозволить сформувати належний теоретико-методологічний базис інтеграції суб'єктів господарювання. Розглядаючи ж феномен інтеграції, всі наявні підходи до його ідентифікації пропонується умовно розподілити на дві частини. Одні будуть давати пояснення виникнення стимулів інтеграції, інші – пояснюватимуть особливості побудови механізму управління вже інтегрованою (особливо квазієрархічною) структурою. При цьому можна відстежити певну взаємообумовленість і комплі-

ментарність наявних теоретичних концепцій, авторський варіант яких представлено на рисунку.

При цьому відсутність єдиного підходу як до відображення сутності природи інтегрованих структур бізнесу зокрема, так і до пояснення феномену інтеграції в цілому обумовлює складність створення цілісної й гармонійної моделі та вимагає концентруватися на окремих аспектах явища стратегічної інтеграції. З іншого боку, така орієнтація значно обмежує можливість створення дієвого механізму управління стратегічною інтеграцією суб'єктів господарювання. Окремо слід урахувати й твердження [7] щодо застосованості поняття інтеграції у декількох областях знань, у кожній з яких воно має певну специфіку. Відповідно вельми цінним буде означений у роботі [8, с. 303] "осьовий принцип", згідно з яким проведення інтеграційних процесів не можна базувати лише на якомусь одному факторі. Одні фактори розташовують за однією віссю, інші – за іншою. Отже, і стратегічна інтеграція розташовує ряд схем, побудованих уздовж означених на рисунку напрямків.

Розглянуті на рисунку теорії й концепції в сукупності певною мірою відображають сучасну теорію фірми, яку можна покласти в основу розбудови явища стратегічної інтеграції. Разом з тим можна підкреслити найбільшу повноту та універсальність концепції організаційної екології, яка органічно враховує набутки інших моделей, використовуючи останні у якості додаткових модулів, та переважність методології еволюційно-інституційної економічної теорії. Саме в руслі такого підходу й пропонується формувати перелік концептуальних положень, що відображатимуть практичне втілення висунутої гіпотези. Реалізація наведених нижче положень може привести до формування нової парадигми стратегічної інтеграції, основні характеристики якої наведені в таблиці.

1. Зміна тенденцій розвитку світового господарства, ускладнення ринкового середовища та зростання швидкості й непередбачуваності його змін, поряд з глобальною активізацією інноваційних процесів та впровадженням набутків економіки знань у практику господарювання, призвели до появи гібридних форм об'єднання підприємств. Оскільки для таких об'єднань досі не існує як загальноприйнятого визначення, так і належного теоретико-методологічного базису, пропонується максимально повне використання переваг інструментарію нової інституційної теорії.

2. Інтеграцію пропонується розглядати у статичному та динамічному аспектах, тобто і як стан зв'язаності окремих диференційованих частин в єдине ціле, і як процес, що веде до цілісного стану. Відносно окремого актора (суб'єкта господарювання) інтеграція може розглядатися як процес взаємного пристосування, розширення економічного й виробничого співробітництва, утворення об'єднань та груп.

Порівняльна характеристика парадигми стратегічної інтеграції

Характеристика змін	Дихотомічні підходи		Парадигма стратегічної інтеграції
	Інтеграція через контроль власності	М'які (контрактні) форми інтеграції	
1	2	3	4
Теоретичний базис	Неокласична технологічна концепція фірми. Ресурсний підхід (машинна метафора)	Контрактна концепція фірми й теорія трансакційних витрат (метафора живої істоти)	Еволюційно-інституціональний підхід, організаційна екологія та концепція соціальної дії
Домінанта інтеграційної взаємодії	Технологічна доцільність, фінансова синергія, сумісність і специфічність активів	Система неокласичних контрактів між формально незалежними партнерами	Тривалий імпліцитний релятивістський контракт та реципрокності відносини

1	2	3	4
Концепція	Одноосібний вплив на процес і результат прийняття рішень та управління корпоративними конфліктами	Балансування автономії та взаємозалежності акторів через узгодження цілей із загальногруповою стратегією	Формування простору взаємодії, при входженні до якого актори обмежують кількість ступенів свободи
Формування цілісності	Інтеграція через отримання прав корпоративного контролю	Надання акторами доступу до інформації про внутрішні процеси	Самоорганізація на основі дуальних взаємин розподілених акторів
Суб'єкт управління	Підпорядкування єдиному координаційному центру	Колективний суб'єкт управління через виділення менеджерів зі зв'язків	Наявність емерджентного (розподіленого) інтелекту
Інструментарій	Специфічний для конкретної предметної області, обмежений обраною моделлю взаємодії		Універсальність інструментарію
Предмет менеджменту	Чітко структурована сутність переважно з лінійно-функціональн. відносинами та нормативними вимогами до елементів	Модель участі сторін, що відображає субгрупи клієнтів, які взаємно зацікавлені у власній та партнерській вигоді	Інтегрована організація як система тимчасових ресурсно-компетентістних відносин незалежних клієнтів
Модель	Стабільність відносин і структур	Тимчасові товариства (коаліції)	Клієнтальність дуальної взаємодії
Архітектура	Ієрархія	Мережа (павутиння)	Перетин альянсів
Відносини	Владне підпорядкування	Різноманітність відносин	Взаємозалежність сторін
Інтеграційний процес	Автономне створення через зливання, поглинання чи аутсорсинг	На основі поширення партнерських відносин та субконтрактування	Активне застосування прецизійного маркетингу для пошуку партнерів
Інституційна будова	Формування внутрішньої корпоративної культури	Вироблення правил співпраці та звуження області компромісів	Вироблення динамічних стереотипів подолання протистояння акторів
Вироблення стратегії	Тектоцентрична орієнтація на підтримку існування обраної форми	Управління складом учасників та балансом їх стратегічних інтересів	Управління цінністю мережної структури через реконфігурацію
Конкурентні переваги	Внутрішні процеси, можливості із середовища та фокусування	Управління партнерством та компліментарністю активів і ресурсів	На основі динамічних спроможностей та синергії взаємодії
Взаємодія	Субординація	Координація	Адхократія
Конфлікт інтересів	Між ієрархічними рівнями управління, керівництвом та акціонерами	Між побажаннями й прагненнями юридично незалежних підприємств	У межах окремих холонів, але подавляється на холархічному рівні
Інформаційна архітектура	Інформаційна система, орієнтована на облікову інформацію та реактивне фіксування подій	Системи взаємного моніторингу процесів та системи управління взаєминами зі споживачем	Аналітичні інформаційні системи та системи управління консолідованим інноваційним знанням
Тип інтеграції	Переважно вертикальна	Переважно горизонтальна	Усі можливі типи
Доступ до компетенцій	Внутрішні технологічні процеси чи придбання	Привілейований доступ у рамках мережі	Активний діалог у межах клієнтських відносин
Організаційна структура	Підпорядкована інтересам власників та базується на функціональному виділенні ієрархічних рівнів	Підпорядкована цілям логістичного процесу гетерархічна структура з адхократичними механізмами	Розподілена мережа мультиагентської взаємодії в межах рухливого владного балансу субцілісних об'єктів
Механізм управління	Видача команд	Оптимальне планування	Пошук компромісів
	Система органічно зв'язаних інструментів та важелів впливу на процеси функціонування	Цілеспрямований вплив на змінювані характеристики логістичного потоку та розподіл ресурсів	Засіб еквіфінального перетворення природного руху подій у процес досягнення цілі
	Ієрархічна влада	Повноваження команд	Самоорганізація
Відносини з оточенням	Переважає закритість до середовища. Ринкові відносини з контрагентами	Відкритість через залучення інших підприємств до співпраці	Взаємопроникнення середовища й ЄІЄПВ на фрактальній основі
Система мотивації	Егоїстичні мотиви, орієнтація на максимізацію, зовнішнє стимулювання, підтримувальні й безособові відносини	Дідині відносини (спрямовані на поведінку інших) збільшення поточної вигоди та виникнення довіри	Мотиваційне порушення як засіб ідентифікації потреб цілісності, формування мети взаємодії й підтримки поведінки
Внутрішня конкуренція	Як правило відсутня через владне підпорядкування	Між акторами, спроможними виконати замовлення	Формування кращої на даний час конфігурації
Зв'язки	Постійні, жорсткі	Змінні, гнучкі	Віртуальні
Розподіл функцій	Централізація функцій у рамках жорстких зв'язків	Децентралізація функцій у межах змінних зв'язків	Співорганізація функцій взаємодії агентів
Рушійні сили розвитку	Санкції та винагорода. Визначеність функціональних вимог	Норми пов'язаних відносин. Зацікавленість субгруп у власній вигоді	Наявність потреб середовища розподілених у системі взаємних очікувань
Обсяг і роль знань	Чітко фіксований набір явних знань, достатній для формальних рішень	Навчання через асиміляцію. Нефіксований обсяг знань зі свободою дій	Створення власного знання через навчання. Знання як динамічний ресурс
Стабільність складу	Стабільний набір акторів та зв'язків між ними	Динамічний перегляд складу учасників	Опційний підхід до конфігурації взаємодії
Комунікації	Регламентация комунікаційних зв'язків	Ситуативність регламентації	Емерджентне досягнення структури
Завдання кооперування	Покращення показників інноваційності. Розподіл ризику. Збільшення влади	Покращення спроможності задоволення потреб. Надання кращих послуг	Дифузія інновацій і трансферт технологій для випереджального розвитку

3. Розгляд стратегічної інтеграції через поєднання динамічних та статичних аспектів спрощує її відображення у вигляді певної цілісності, сутнісної формою прояву якої є створення

єдиного інституційно-економічного простору взаємодії (ЄІЄПВ). Даний простір може ідентифікуватися або як мережна структура угод та контактів, через які реалізуються економічні

процеси інтегрованими акторами, або як коаліція агентів, утворена для виробництва власних інститутів, що в майбутньому визначатимуть динаміку розвитку інтегрованої цілісності.

4. У якості підґрунтя для утворення єдиного інституційно-економічного простору взаємодії та організації управління стратегічною інтеграцією повинен стати процесний підхід і застосування концепції розширеної логістичної взаємодії в ланцюгах створення вартості. Лише на такій основі можливе зростання потенціалу утвореної ІСБ, збільшення рівня конкурентоспроможності логістичної системи та прояв синергії.

5. Інституціональне будівництво та подолання конфліктів локально організованих систем повинно підпорядковуватися вимозі цілеспрямованості процесів стратегічної інтеграції, що реалізується через упровадження динамічного стереотипу відносин взаємосприяння систем діяльності акторів та розгляд корисного результату інтеграції у вигляді системоутворюючого фактора.

6. Стратегічну інтеграцію можна визначити як накладання певної системи обмежень на дії акторів, що входять до складу ЄІЕПВ. Відповідно кількість залишених акторам ступенів свободи визначає тип ІСБ.

7. Стратегічна інтеграція тісно пов'язана з процесами самоідентифікації ІСБ через утворення власної ресурсно-екологічної ніші, заснованої на клієнтальній та дуальній взаємодії акторів в межах обраної системи інтеграційних обмежень.

8. Стратегічна інтеграція шляхом прийняття холистичного (цілісного) підходу передбачає перехід від замкнутих функціонально-орієнтованих централізованих ієрархічних структур із жорсткими зв'язками до відкритих автономних мережних організацій (холархій), що формують децентралізовані мережні структури із гнучкими зв'язками між акторами (холонами), встановлюваними в міру необхідності.

9. Структурування ЄІЕПВ здійснюється відповідно до властивості фрактальності, коли один простір, будучи самостійною частиною, вкладається в інший, утворюючи разом єдину цілісність. Елементами такої цілісності є самоорганізовані одиниці, згруповані відповідно до поставлених задач інтегрованого цілого.

10. Плин процесу стратегічної інтеграції передбачає застосування механізмів динамічного структурування ЄІЕПВ, підґрунтям чого є орієнтація на такі універсальні принципи, як інтегративізм та пульсарність.

11. Практичне відображення можливості перегрупування операцій у межах субцілісної фрактальної організації пропонується реалізувати у вигляді процедури реконфігурації набору акторів, що входять до складу ІСБ, взаємодія яких утворює ЄІЕПВ. При цьому критерієм для ініціалізації процедури реконфігурації є відповідність акумульованих ресурсів та компетенцій бажаному результату за умови додержання владного балансу.

12. Стратегічний характер інтеграційного процесу відображається в його орієнтації на стратегічні дії, які мають важливі й довгострокові наслідки та призводять до зміни взаємовідносин з ключовими акторами. Складність же організації стратегічного процесу потребує розробки належної референтної моделі управління інтеграційною динамікою та відбору рівня стратегічної дії.

13. Стратегічна інтеграція обов'язково повинна призводити до зростання ефективності господарювання, передумовою для чого є управління інтеграційним розвитком кожного учасника взаємодії, що тлумачиться як погоджений розвиток, взаємне доповнення акторів в інтересах більш ефективного використання ресурсів та повнішого задоволення власних потреб. Інтеграційний розвиток визначається не лише кумулятивними прогресивними змінами одного підприємства, а враховує різні моделі інституціональної рівноваги і залежить від обраних стратегічних альтернатив контрагентів та субпідприємств.

14. Умовою успіху стратегічної інтеграції є управління змінами та якісними трансформаціями, яке повинно бути науково обґрунтованим і базуватися на теоретичних положеннях, що враховують як загальні теоретичні основи управління організаціями, так і наявні концепції менеджменту змін. При цьому пульсарний підхід дозволяє долати опір акторів упровадженню інтеграційних обмежень через поширення самоорганізації.

15. Важливим аспектом сприйняття єдиного інституційно-економічного простору є контекст взаємодії, яка породжує й відтворює інститути. При цьому кількість залишених ступенів свободи у акторів визначатимуть сутність обраних концепцій контролю та особливості їх еволюційного перегляду.

16. Складність процедури формування ЄІЕПВ і його пульсарна організація обумовлюють потребу впровадження методів проектного менеджменту до регулювання інтеграційно-деінтеграційних процесів. При цьому кожен цикл стратегічної інтеграції може розглядатися як окремий проект (холон проекту), утворений відповідно до холархічної побудови інтегрованої цілісності.

17. Механізм управління стратегічною інтеграцією підприємств (МУСІП) слід розглядати як сукупність інструментів та важелів впливу на плин інтеграційних процесів, що відповідають закономірностям і принципам інтеграційної діяльності та обраним інституціональним обмеженням, останні з яких утворюють забезпечення функціонування механізму. При цьому виділяються важелі й інструменти управління процесом інтеграції, важелі й інструменти управління інтегрованою структурою та важелі й інструменти управління реконфігурацією. Розгляд же МУСІП як сукупності субмеханізмів управління інтегрованих акторів обумовлює можливість застосування мультиагентського підходу до розробки й регламентування управлінського впливу як на відносини акторів у межах ЄІЕПВ, так і на їх внутрішні процеси.

18. Орієнтація стратегічної інтеграції на встановлення клієнтальних відносин у дуальних взаєминах акторів вимагає застосування маркетингового інструментарію для відбору учасників взаємодії як у межах ЄІЕПВ, так і відносно оточення ІСБ.

19. Інтеграційну стратегію пропонується розглядати як з точки зору встановлення спільних цілей та адаптації до них власних побажань учасників ЄІЕПВ, так і з точки зору управління цінністю мережі та покращення основних її характеристик. Цінність мережі складатиметься з цінності її вузлів відповідно до реалізації встановлених стратегічних альтернатив, синергії між вузлами та спроможності до виживання всієї системи. У даному разі стратегія виступає не тільки як траєкторія розвитку ІСБ у часі, скільки як вибір найкращої конфігурації клієнтальних взаємин, орієнтованої на збільшення обсягів доданої вартості.

20. Розбудова інституційно-економічного простору взаємодії передбачає впровадження технологій інформаційної логістичної підтримки управління бізнес-процесами, поширення процесів дифузії та розробку систем управління консолідованим інноваційним знанням. Самоорганізаційне ж підґрунтя взаємодії акторів та потреба консолідації знання вимагають від механізму управління стратегічною інтеграцією створення контексту, під час якого максимальна кількість доступних інтелектуальних ресурсів залучатиметься до процесу безперервного навчання.

Таким чином, означені концептуальні положення утворюють підґрунтя створення й удосконалення механізму управління інтеграційними процесом суб'єктів господарювання. Разом з тим розбудова відповідного теоретико-методологічного базису вимагає подальшого розвитку щодо ідентифікації властивостей та характеристик інтеграційного процесу, вдосконалення методів підтримки взаємодії окремих підприємств, розробки онтологічного словника й тезаурусу стратегічної інтеграції та розширення відповідної системи принципів організації інтегративної діяльності.

Література: 1. Горбатов В. М. Конкурентоспроможність і цикли розвитку інтегрованих структур-бізнесу. – Харків: ВД "ИНЖЕК", 2006. – 592 с. 2. Кизим М. О. Організація великомасштабних економіко-виробничих систем. – Харків: Бизнес-Информ, 2000. – 108 с. 3. Клейнер Б. Г. Эволюция институциональных систем. – М.: Наука, 2004. – 240 с. 4. Розанова Н. М. Эволюция взглядов на природу фирмы в экономической науке / Н. М. Розанова, И. В. Зороастрова // <http://www.intuit.ru/departament/itmgng/11/> 5. Драчева Е. Л. Проблемы определения и классификации интегрированных корпоративных структур / Е. Л. Драчева, А. М. Либман // Менеджмент в России и за рубежом. – 2001. – №4. – С. 12 – 21. 6. Минс Г. Метакапитализм и революция в электронном бизнесе / Г. Минс, Д. Шнайдер. – М.: Альбина Паблишер, 2001. – 280 с. 7. Стерлигова А. Н. Анализ значения термина "интеграция" в контексте управления организацией // Логистика и управление цепями поставок. – 2005. – №6. – С. 27 – 31. 8. Тарушкин А. Б. Институциональная экономика. – СПб.: Питер, 2004. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції
16.03.2008 р.